

ВІДГУК
офіційного опонента на дисертаційну роботу
ХОРОШОЇ ОКСАНИ ІВАНІВНИ
на тему:

«Архітектура класицистичних палацово - паркових комплексів Вінниччини кінця XVIII початку XX століття»

представлену до захисту на здобуття наукового ступеня кандидата архітектури за спеціальністю

18.00.01 «Теорія архітектури, реставрація пам'яток архітектури»
у спеціалізовану вчену раду Д 35.052.11
у Національному університеті «Львівська політехніка»

Актуальність теми. Сьогодні зміни, що відбуваються в українському суспільстві, пов'язані із культурними інтенціями свого минулого, які у свою чергу визначатимуть майбутнє суспільства. Одним із елементів врівноваженого розвитку культурної сфери регіонів передбачає системне забезпечення комплексної стратегії збереження та охорони історико-культурної спадщини. Саме таким цінним архітектурним пластом містобудівельних ансамблів являються палацово - паркові комплекси Вінниччини, епохи класицизму кінця XVIII початку XX століття. Відомо, що однією із ознак європейськості (з якою Україна себе асоціює) є наявність архітектурно-історичної спадщини, зокрема замків, палаців, які підтверджують не тільки культурну ідентичність нації, але й її історичну складову.

Зважаючи на те, що сьогодні на жаль, через недоліки в чинній системі сфери охорони культурної спадщини, фінансування ремонтно-реставраційних робіт пам'яток архітектури є недостатнім, і таким що призводить до їх руйнування і знищення, тема дослідження є *актуальною* і відповідає загальнодержавним інтересам. Своїм дослідженням автор підняла із забуття цінний пласт у сфері архітектури, містобудування історії краю. Проаналізувавши цю проблему, подала пропозиції щодо збереження і реставрації містобудівних об'єктів, що є надзвичайно *важливими і своєчасними*. Таким чином, актуальність даного дослідження обумовлюється;

- глобальними процесами руйнації і нищення цінних об'єктів епохи класицизму, а звідси знищення історичної складової нації як культурного етносу;

- занепаду і зубожіння земель, які володіють сьогодні такими об'єктами і які, у свою чергу, могли б стати каталізатором розвитку цих земель у сфері туризму, збагачення історичної складової держави, урізноманітнення сільських поселень, тощо.

Напрямок проведеного дослідження відповідає зв'язку роботи із науковим програмам зокрема; «Програмі розвитку культури Вінницької області на 2018 – 2022 роки» № 516 від 20.12.2017 р. (доповнена № 765 від 05.03.2019 р.), затвердженої Департаментом будівництва, містобудування та архітектури Вінницької обласної державної адміністрації. Також напрям дисертаційного дослідження узгоджується із Законом України «Про охорону культурної спадщини» (№ 1805-III, редакція від 25.01.2019, підстава 2457-VIII).

Наукова новизна результатів отриманих у ході дисертаційного дослідження полягає;

- у проведенні значних обсягах архівно-пошукових робіт архітектурних пам'яток палацово - паркових комплексів Вінниччини кінця XVIII початку XX ст, епохи класицизму, що є поданими у Додатку В2-В3-В-4 у вигляді окремих таблиць (с.220 - 229); При цьому йдеться не лише про отриману новизну аналітичних узагальнень і теоретичних положень, але й про створення значного наукового матеріалу, який у майбутньому цілком може стати в нагоді як в подальших дослідженнях науковців, так і в практичних реставраційних роботах;

- вперше проведено і подано достатньо детальну інвентаризацію та дефектно - технічну оцінку існуючого стану кожного із досліджених палацово - паркових комплексів (Додаток -5; с.230- 239);

- авторкою проаналізовано і визначено особливості архітектури класицистичних палацово-паркових комплексів Вінниччини, в контексті загальноєвропейських стильових впливів, тенденцій та змін у ході суспільно-політичних подій кінця XVIII початку XX ст;

- запропонована типологічна класифікація палацово - паркових комплексів за композиційними, функціональними, планувальними, стильовими, характеристиками дало змогу чіткіше охарактеризувати особливості архітектури

комплексів епохи класицизму даного регіону;

- при цьому авторські дослідження суттєво **доповнили** першоджерельну базу дослідження тематики архітектури палацово - паркових комплексів Вінниччини, а також було проаналізовано основні історичні передумови та основні чинники формування на Вінниччині класицистичних палацово-паркових комплексів, їх загальноприйняті етапи розвитку кінця XVIII початку XX ст.;

- схвальним є доробок автора, що містить логічні, сучасно необхідні рекомендації, щодо подальшого збереження, відновлення та функціональної адаптації палацово-паркових комплексів, що є на території Вінниччини епохи класицизму, до сучасних умов.

Практичні значення одержаних результатів дослідження можуть бути використані, як базис для формування комплексної стратегії порятунку, збереження, реставрації та пристосування до сучасних потреб суспільства, територіальних громад. Результати дисертаційного дослідження можуть бути вагомим чинником у пошуках інвестицій для подальшої адаптації пам'яток доби класицизму (Розділ 5.; п. 5.3; с. 166 -181);

Результати дисертаційного дослідження знайшли своє впровадження в документації проектних пропозицій, а саме;

- «Паспорт об'єкта культурної спадщини «Палац» поч. XX ст. №159 М на вул. Щорса 21 с. Мала Ростівка Оратівського р-ну, Вінницької обл. (Довідка про впровадження результатів с. 215);

- Результати та рекомендації дисертаційного дослідження прийняті для проведення реставраційних робіт пам'ятки архітектури, а саме «Проекту реставрації фасаду та реабілітації парку пам'ятки національного значення палацу XVIII ст. Грохольських – Можайських» за адресою Вінницький р-н, с. Вороновиця.» (Довідка про впровадження результатів с. 216);

- Суттєве значення виконаного дослідження полягає також у широких можливостях його різнобічного використання у навчальному процесі вищих архітектурних шкіл, де тема архітектури палацово - паркових комплексів в її

історичних та новочасних проявах є дуже важливою і є присутня в багатьох навчальних дисциплінах.

Достовірність наукових результатів дисертаційної роботи підтверджується методикою дослідження, що опирається на існуючі загальнонаукові методи дослідження.

Опрацювання автором дослідження значної кількості матеріалу, із використанням різних методів традиційних (архівні, натурні обстеження, контент-аналіз оцінки існуючого стану палацово-паркових комплексів, тощо).

Достовірність дослідження даної тематики опирається на вивчення історичного матеріалу, аналізі сучасного стану, потреб та можливостей у подальшій адаптації пам'яток архітектури. Достовірність дослідження могла би бути ще вищою, якби в методичний апарат були б включені детальніші дослідження парків кожного об'єкту, які були і обов'язковими складовими палацових комплексів.

Повнота висвітлення результатів дослідження є достатньою – про що свідчить кількість опублікованих праць у наукових фахових виданнях України, та одна стаття у іноземному збірнику науково періодичного видання, згідно міжнародного стандарту ISSN: 1899-0142 та внесеного до наукометричних баз даних й індексованого у: Web of Science, ICI Journals Master List, BazTech, ESCI; а також 4 публікації за матеріалами конференцій та тези доповідей.

Структура роботи. Дисертаційна робота О.І. Хорошої на тему *«Архітектура класицистичних палацово - паркових комплексів Вінниччини кінця XVIII початку XX століття»* складається з одного тому, включає всі необхідні розділи основного тексту дисертації, в складі якої присутні:

вступ, 5 розділів, загальні висновки, список використаної літератури та першоджерел, 4 додатків. Обсяг дисертаційної роботи налічує 267 сторінок, з яких: 133 сторінки основного тексту, 31 сторінка з ілюстративними таблицями, список використаних джерел (251 позиція), що налічує 22 сторінки, 4 додатки на 56 сторінках. Також представлений автореферат на 20 сторінках. Дисертація та автореферат написані державною мовою.

Наукова робота достатньо структурована і має логічну побудову, котра відображає поетапність виконаних досліджень. У вступній частині роботи чітко окреслено загальні науково-практичні положення дослідження, обумовлена **актуальність теми, зв'язок з науковими програмами, методи дослідження та наукова новизна**. Коректно сформульовано **мету дослідження**, яка узгоджується із назвою роботи і відповідає основним результатам дослідження. Відповідно до мети окреслена низка **завдань дослідження**, що окрім вивчення історіографічного аналізу, джерельної бази та розкриття методики авторських вишукувань, визначення функціонального зонування композиційно-просторової організації територій класицистичних палацово-паркових комплексів Вінниччини, виявлення особливостей архітектури класицистичних палацових будівель та встановлення типологічних особливостей палацових споруд, робота розкриває основні причини руйнації, проблеми щодо збереження та функціональної адаптації палацово-паркових комплексів Вінниччини в сучасних умовах. Також автор достатньо чітко окреслила **об'єкт та предмет** дослідження, де **предмет дослідження** є частиною назви роботи та належить до формулювання об'єкту дослідження даної теми.

У першому розділі «**Стан та методика дослідження архітектури класицистичних палацово-паркових комплексів на Вінниччині**», автор опрацювала висновкові оцінки попереднього дослідницького пласту вітчизняних та зарубіжних дослідників стосовно цієї теми. Відповідно, до логіки наукового пошуку, здійснено систематизацію та аналіз наукових праць, щодо попередніх досліджень, де висвітлено політико-економічні, соціальні, містобудівельно-архітектурні передумови розвитку палацово-паркових комплексів. Доцільним є пропозиція авторки систематизувати опрацьовані історіографії та розділити їх на три етапи, в яких відображено аналіз наукових праць дослідників, дотичних до теми дисертації.

На першому етапі дослідження від початку XIX до початку XX ст. наводяться перші праці польських науковців, щодо історико - статистичних та географічних описів Вінниччини, з відомостями про окремі палаци та особливостями життя їх власників. Також проаналізовані перші роботи українських науковців з вивчення

особливостей малих міст Вінниччини і російських авторів з висвітлення історії архітектури, садово-паркового мистецтва, укладу містечок та сіл Подільської губернії.

Другий етап досліджень торкається (сер. ХХ ст. – кін. ХХ ст.) і характеризується працями більше з історії архітектури, розвитку класицизму на території України, на теренах Російської імперії та в польській архітектурі, а також історичні праці, які стосуються польської присутності на Вінницьких землях.

Третій етап дослідження (новітня доба) характеризується фаховими науковими архітектурними працями і стосується вивчення та аналізу палацових та садибно-паркових комплексів різних регіонів.

Також у цьому ж розділі (підрозділ 1.2.), авторка представила **методику дослідження** архітектури класицистичних палацово - паркових комплексів на Вінниччині кінця ХVІІІ – початку ХХ ст. У дослідженнях використовується комплексна методика, що базується на загальнонаукових та спеціальних архітектурних методах дослідження. Логічним є розділення на етапи дослідження (підсумкова таблиця - Розділ І. с. 43), в якому етап натурних досліджень показав найбільш переконливі результати дослідження об'єктів, які стали ґрунтовною базою для подальшого аналітичного співставлення та порівняння із історико-бібліографічними та архівними матеріалами досліджуваних об'єктів.

У другому розділі «Історичні передумови формування та розвитку стилю класицизм в архітектурі палацово - паркових комплексів на Вінниччині» представлено аналіз історичних та суспільно-політичних передумов виникнення стилю класицизм на Вінниччині та його вплив на формування палацово-паркових комплексів. Виявлено вплив класицизму Франції ХVІІІ ст. на країни Європи та Росії. Досліджено, що в основі стилю палацово-паркових комплексів покладено риси античності, опрацьованих архітектором А. Палладіо. Автор наводить основні складові палацово - паркових комплексів епохи класицизму в Речі Посполитій, у Російській імперії. Подано характеристику етапів розвитку архітектури класицистичних палацово-паркових комплексів з кінця ХVІІІ до початку ХХ століття Вінниччини, та

визначено хронологічні межі розвитку архітектури класицистичних комплексів Вінниччини, відповідно до запропонованих автором етапів розвитку стилю.

У третьому розділі «**Основні чинники формування, функціональне зонування та композиційно-просторова організація території класицистичних палацово-паркових комплексів Вінниччини**» подано матеріал з визначенням основних чинників, що впливали на формування палацово-паркових комплексів (з представленням окремих історичних фактів, з наукових публікацій, статистичних даних, тощо (с.92-99), на вибір їх місця розташування. Авторка характеризує функціонально-планувальну та композиційно-просторову організацію класицистичних палацово-паркових комплексів (таблиця 3.4; с.101-103). Прослідковано основні положення функціонального зонування та композиційно-просторової організації території класицистичних палацово-паркових комплексів Вінниччини. Також представлено поділ території палацово-паркових комплексів кінця XVIII – початку XX ст. на функціональні зони (Табл. 3.6; с 111), що є дослідженим, систематизованим і визначальним матеріалом для даного розділу.

Подано опрацьований матеріал щодо загальних закономірностей архітектурно-планувального розвитку паркових територій та їх структурних елементів, де автор подає наукові відомості, в яких розкривається особливості планування регулярних та пейзажних парків. Поряд із цим присутній аналіз основних загальних закономірностей архітектурно-планувального розвитку паркових територій.

Розділ 4. Зміст третього розділу логічно розвивається у четвертому розділі «**Особливості архітектури класицистичних палаців Вінниччини за композиційними, функціональними, планувальними та стилістичними характеристиками**», де здійснено визначення типологічних спрямувань за планувальними та композиційними характеристиками розвитку палацово-паркових комплексів епохи класицизму на Вінниччині. Автор виявила, що особливістю формування класицистичних палаців Вінниччини також була чітка осьова симетрія, як і в інших зразках палацових комплексів Західної Європи та Росії.

Підтвердженням таких прикладів слугують планувальні рішення більшості палацових комплексів на Вінниччині (табл. 4.1, с. 129).

На прикладі класицистичних об'єктів, як уцілілих, так і втрачених частково або повністю, з'ясовано, що палітра стилістичного вирішення фасадів особливо не вирізнялась різноманіттям формотворчих засобів. Присутня врівноваженість та симетрія відносно головної композиційної осі, геометрична чіткість об'єму, регулярні ритмічні членування, головний акцент – античний портик. Водночас досить переконливо висвітлюються представлені в ході аналізу такі морфологічні аспекти, як об'ємно-просторова композиція будівель, роль архітектурної деталі, як синтезу мистецтв тощо (сформовано в ілюстративних таблицях 4.6., ст.143; 4.7., с. 145; 4.8., с.151).

Розділ 5. «Проблеми збереження та рекомендації щодо специфіки відновлення класицистичних палацово-паркових комплексів на Вінниччині».

Особливої ваги, з точки зору прагматичної і прогностичної цінності дисертації набуває її п'ятий розділ, в якому проаналізовано стан збереження класицистичних палацово-паркових комплексів на Вінниччині. Їх значення для архітектурного розвитку Подільського краю та й України в майбутньому. Критеріями оцінки цього стану були прийняті: фізичний стан, відповідність первісному архітектурному задуму, відповідність (чи невідповідність) первісному функціональному призначенню. Констатуючи в цілому не задовільний стан збереженості палацово-паркових комплексів зазначеного періоду, авторка детально розглядає різні аксіологічні аспекти цієї архітектурної спадщини. Констатовано недосконалість законодавчої бази, фактичне порушення законодавства з питань охорони та використання культурної спадщини, відсутність системної та налагодженої взаємодії між органами вищої державної влади, місцевих органів управління та громадських організацій, враховуючи, що більшість ресурсів надходять з державного, регіонального чи місцевого бюджетів. Автор вбачає шлях приватизації пам'яток чи не одним із найшвидших і найдієвіших способів

врятування і капіталізації культурної спадщини, де на власників пам'яток покладено велику відповідальність за її утримання в належному стані, реставрацію.

Загальні висновки дисертації налічують 10 положень і розкривають основні результати досліджень, підтверджують теоретичну актуальність роботи і практичну значимість. Ілюстрації вагомо доповнюють теоретичний матеріал. Зміст та структура автореферату відповідають змісту дисертаційної роботи.

Автореферат відповідає основним положенням, змісту і концептуальним висновкам самого дисертаційного дослідження дисертації.

Детально ознайомившись із текстом дисертації О.І. Хорошої, можна констатувати, що метода дослідження для досягнення поставленої мети була обрана вірно. Хотілось би відзначити дослідницький матеріал із праць попередників, першоджерел із державних та приватних архівів, якісне оформлення ілюстративної частини роботи, що свідчить про фаховий рівень здобувача, як сформованого науковця.

Поряд із позитивними якостями проведеного дослідження в цілому, слід зазначити окремі зауваження та побажання:

1. Можна відмітити деяке відхилення від загальноприйнятої логічної послідовності побудови дослідження. Так окремі пункти підрозділу 1.3.(с. 48–51) *«Законодавча база та пам'ятко-охоронний статус об'єктів дослідження»*, а також матеріал 2 розділу *«Стан збереженості та причин руйнації об'єктів дослідження»* (с.80-83) доречніше було б розглянути у Розділі 5 *«Проблеми збереження та рекомендації, щодо специфіки відновлення класицистичних палацово-паркових комплексів на Вінниччині»*, звичайно узгодивши із власними пропозиціями по збереженню та адаптації пам'яток архітектури палацово-паркових комплексів Вінниччини.

Окрім цього, огляд наукових праць окремих дослідників палацово-паркових комплексів епохи класицизму і поданий автором матеріал на початку підрозділу 2.3.(с.73-74) *«Особливості розвитку класицистичних палацово-паркових комплексів на Вінниччині та стан їх збереженості»*, доречно було б подати у

Розділі 1.

2. В підрозділі 1.3 (с. 48–51) *«Законодавча база та пам'ятко-охоронний статус об'єктів дослідження»* видається дещо не зрозумілим, в якому авторка дисертації, замість посилань, майже дослівно переказує окремі положення пам'ятко-охоронного законодавства.

3. Дещо поверхово проведено стилістичну систематизацію палацово-паркових комплексів на предмет їхньої приналежності до класицизму. Авторкою наведено зразки комплексів та дано стислий опис споруд (таблиця 2.3 с.67-68 *«Прояви класицизму в архітектурі палацово-паркових комплексів на території України»*). Однак без детального розгляду та ідентифікації складових елементів споруд такого опису дещо недостатньо для підтвердження приналежності досліджуваних об'єктів до класицизму.

4. В роботі надто багато уваги приділено опису соціально-економічних умов формування палацово-паркових комплексів, натомість не достатньо розкрито механізми впливу містобудівних, географічних, функціонально-просторових чинників на формування досліджуваних об'єктів. Так підсумкова таблиця 3.4.(с.101-102), яка представлена у Розділі 3, носить характер систематизації задекларованих чинників, однак не розкриває суті їхнього впливу на формування палацово-паркових комплексів.

5. З поданого у дисертації ілюстративного матеріалу відчуваються значні відмінності архітектури палацово - паркових комплексів Вінниччини від аналогічних класицистичних об'єктів тогочасної Російської імперії. Російський імперський класицизм оперує палітрою більш помпезних архітектурних елементів (куполи, бельведери, аттики, скульптура, значно більша кількість споруд у садибах, тощо). Натомість в палацово-паркових комплексах Вінниччини зримо відчувається тяжіння до європейського класицизму, більш античного, лаконічного, стриманішого. На жаль цей важливий аспект ідентифікації пройшов повз увагу дослідниці. Подібний порівняльний аналіз допоміг би більш чітко висвітлити

регіональні особливості палацових об'єктів Вінниччини і зафіксувати особливості даного етапу розвитку архітектури України в цілому.

6. В дисертаційному роботі виконано аналіз композиційної побудови фасадів. Однак робота була би повнішою, більш архітектонічною, якби був проведений аналіз на предмет виявлення закономірностей пропорціонування цих фасадів, які в досліджуваних об'єктах досить чітко прослідковуються.

Загальні висновки та оцінка дисертації

Висловлені зауваження жодним чином не впливають на позитивну оцінку даної дисертаційної роботи і можуть бути предметом дискусії.

Оформлення дисертації і автореферату в цілому, з урахуванням зазначених вище зауважень, відповідає діючим нормативним документам.

Аналіз змісту дисертаційного дослідження, автореферату, праць здобувача опублікованих за темою дисертації, авторських впроваджень, дозволяє засвідчити, що дисертаційне дослідження Хорошої Оксани Іванівни на тему: *«Архітектура класицистичних палацово - паркових комплексів Вінниччини кінця XVIII початку XIX століття»* представлено до захисту на здобуття наукового ступеня кандидата архітектури за спеціальністю 18.00.01 *«Теорія архітектури, реставрація пам'яток архітектури»* є завершеною працею, в якій отримано нові науково обґрунтовані результати, що в сукупності вирішують важливу конкретну наукову-практичну задачу. Це дозволяє констатувати вагомість цієї дисертації для подальших наукових розвідок, а також практичного опрацювання аналогічних наукових досліджень.

Також варто наголосити, що дисертація є цікавим і позитивним явищем в архітектурній науці краєзнавства.

Підсумовуючи вищесказане, можна впевнено констатувати, що дисертаційне дослідження Хорошої Оксани Іванівни на тему: *«Архітектура класицистичних палацово-паркових комплексів Вінниччини кінця XVIII початку XIX ст.»* є завершеною працею, в якій отримано нові науково обґрунтовані результати, які

в сукупності вирішують важливу конкретну наукову-практичну, історичну задачу щодо ЗБЕРЕЖЕНОСТІ і реставрації палацово - паркових пам'яток архітектури Вінниччини кінця XVIII початку XIXст.» є завершеною працею.

Виконавиця зуміла отримати нові, науково обґрунтовані результати, які в своїй сукупності вирішують конкретну наукову задачу в площині архітектурно-теоретичного та історико пам'ятко-охоронного вивчення.

Автореферат відповідає змісту дисертації та розкриває її ключові положення, висновки, методикау і суть проведених досліджень в рамках дисертації.

Дисертаційна робота Хорошої Оксани Іванівни на тему: «Архітектура класицистичних палацово-паркових комплексів Вінниччини кінця XVIII початку XIX ст.» відповідає паспорту спеціальності 18.00.01 «Теорія архітектури, реставрація пам'яток архітектури», а також вимогам МОН України, які ставляться до робіт на здобуття наукового ступеня п. п. 9,11, 12, 13 положення про «Порядок присудження наукових ступенів і присвоєння вчених звань» затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 24 .07.2013 № 5679 (зі змінами, затвердженими постановою Кабінету Міністрів України від 19 серпня 2015 р. № 656), що висуваються до кандидатських дисертацій, а її автор Хороша Оксана Іванівна присвоєння наукового ступеня кандидата архітектури.

Офіційний опонент

Кандидат архітектури, доцент,
доцент кафедри архітектури і планування сільських поселень,
Львівського національного аграрного університету

Людмила Гнесь

Підпис к. арх., доцента,
доцента кафедри архітектури і планування с.п.
Львівського національного аграрного університету
Гнесь Л.Б., засвідчую:

Головний вчений секретар, к.с.н.

І.М. Лаврів

(3 2 12 2019)
Pogib)